

LIBANON LYCEUM

mavo • havo • atheneum • gymnasium • technasium

Schoolondersteuningsprofiel

2015 – 2019

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Schoolgegevens	4
2.1	Contactgegevens	4
2.2	Onderwijsvisie / schoolconcept	4
2.3	Kengetallen leerlingenpopulatie huidig schooljaar en afgelopen jaren.....	5
2.4	Basiskwaliteit van het onderwijs (meest recente oordeel Inspectie)	5
3	Basisondersteuning	7
3.1	Preventieve en licht curatieve interventies	7
3.2	Ondersteuningsstructuur	9
3.3	Planmatig werken.....	10
3.4	Evalueren.....	10
4	Extra ondersteuning	11
4.1	Overzicht samenwerkingspartners.....	12
4.2	Randvoorwaarden van de school.....	12
5	Conclusie en ambitie	14
5.1	Groeimogelijkheden basisondersteuning	14
5.2	Groeimogelijkheden Extra ondersteuning	14
	Bijlages	15
	I. Dyslexieprotocol.....	15
	II. ICT implementatie binnen dyslexiebeleid	16
	III. Protocol AD(H)D/ASS.....	28
	IV. Pestprotocol	28
	V. Protocol Thuiszitters	33
	VI. Protocol Ziekteverzuim	33
	VII. OPP.....	33

1 Inleiding

In het wettelijk kader “passend onderwijs”, is het ondersteuningsprofiel omschreven als “een beschrijving van de voorzieningen die door een school zijn getroffen voor leerlingen die (extra) ondersteuning behoeven”.

Het school ondersteuningsprofiel is dus een wettelijk verplicht document dat ieder school moet hebben. Het samenwerkingsverband Koers VO, waarvan het Libanon Lyceum deel uitmaakt, heeft op haar site alle schoolprofielen ter inzage staan. Zie www.koersvo.nl.

Dit document is geschreven ter aanvulling op het bestaande profiel bij Koers VO.

Cathelijn van Wijngaarden
Zorgcoördinator
Mei 2015

2 Schoolgegevens

2.1 Contactgegevens

Libanon Lyceum
Postbus 4301
3006 AH Rotterdam
telefoon: (010) 4522500

2.2 Onderwijsvisie / schoolconcept

Het Libanon Lyceum is een openbare scholengemeenschap voor voortgezet onderwijs in Rotterdam. Er zijn leerlijnen voor mavo, havo, atheneum en gymnasium. De school kent twee vestigingen in de deelgemeente Kralingen-Crooswijk.

Op het Libanon Lyceum wordt gewerkt met het zelf ontwikkelde onderwijsconcept van de "Wereldklassen". De pijlers van dit concept zijn betekenisvol onderwijs en activerende didactiek. Inmiddels bestaat dit concept al bijna tien jaar en is het beproefd en succesvol gebleken.

Sinds 2010 biedt de school ook Wereldklas XL aan voor 'meerbegaafde' leerlingen. De uitgangspunten van deze vwo-plusklas zijn differentiatie, verdieping en verrijking. Wereldklas XL is gekoppeld aan de implementatie van het Technasium op het Libanon Lyceum.

Het Technasium staat voor beter bètaonderwijs, door vanaf de brugklas het vak Onderzoek & Ontwerpen op de lessentabel te zetten in speciale Technasium havo- en vwo klassen. Voor de mavoleerlingen heeft de school samen met een aantal andere scholen de afgelopen jaren een soortgelijk concept ontwikkeld, dat de naam Bèta Challenge Programma heeft meegekregen.

De brugperiode duurt 1 jaar en bestaat uit m/h , h/v en xl klassen.

In de schoolgids is de visie op onderwijs vastgelegd: „Inspirerend onderwijs voor nieuwsgierige kinderen“ is daarbij het motto. De school wil kwalitatief goed en eigentijds onderwijs geven. De school doet alles wat binnen haar mogelijkheden ligt om de leerlingen te begeleiden naar een diploma. Daarvoor is de school alert op het signaleren van problemen (leerproblemen, problemen in de thuissituatie, gedragsproblemen etc.) en het begeleiden van de leerlingen. Doelstelling van de begeleiding op school is de belemmeringen die leerlingen verhinderen hun schoolopleiding met goed gevolg te doorlopen zoveel mogelijk weg te nemen, of deze nu van cognitieve, emotionele of (psycho-)sociale aard zijn. Naar de overtuiging van de school kan dit alleen slagen als het zoveel mogelijk in samenspraak en samenwerking met de ouders of verzorgers gebeurt. Voorwaarde tot een succesvolle begeleiding is verder dat ieder die tot het schoolteam behoort op zijn terrein aan de begeleiding bijdraagt en zich er mede verantwoordelijk voor voelt. Tenslotte geldt als uitgangspunt dat problemen bij voorkeur zo laag mogelijk in de zorgstructuur moeten worden opgelost.

2.3 Kengetallen leerlingenpopulatie huidig schooljaar en afgelopen jaren

	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Mavo/havo brugklas	86	58	86
Havo/vwo brugklas	120	57	30
Havo /vwo brugklas Technasium	0	59	61
XL brugklassen (Gymnasium/Technasium)	90	89	91
Mavo leerlingen	216	197	164
Havo leerlingen	396	382	395
Vwo leerlingen	301	383	471
Totaal aantal leerlingen van de school	1209	1225	1298
Extra ondersteuning	11	12	17

De klassen bestaan gemiddeld uit 30 leerlingen

2.4 Basiskwaliteit van het onderwijs (meest recente oordeel Inspectie)

Eind januari 2009 heeft de Inspectie de school beoordeeld door middel van een bezoek (gesprekken met leerlingen, schoolleiding en docenten; lesbezoeken; bestudering van de resultaten). De resultaten zijn ontvangen in de vorm van een scoreformulier.

In de bevindingen wordt tot uitdrukking gebracht in welke mate de indicatoren bijdragen aan de kwaliteit van het onderwijs.

- 1 Draagt niet of nauwelijks bij;
- 2 draagt onvoldoende bij;
- 3 draagt voldoende bij;
- 4 draagt in hoge mate bij.

Standaard Kwaliteitszorg	1	2	3	4
1.1 De school evalueert jaarlijks systematisch de kwaliteit van haar opbrengsten.			•	•
1.2 De school evalueert systematisch de kwaliteit van het leren en onderwijzen.				•
1.3 De school werkt planmatig aan verbeteractiviteiten.			•	
1.4 De school borgt de kwaliteit van leren en onderwijzen.			•	
1.5 De school draagt zorg voor de kwaliteit van het onderwijs gericht op bevordering van sociale integratie en actief burgerschap, met inbegrip van het overdragen van kennis over en kennismaking met de diversiteit in de samenwerking.			•	
Standaard Aanbod	1	2	3	4
2.1 Het leerstofaanbod in de onderbouw voldoet aan de wettelijke vereisten.			•	
2.2 Het leerstofaanbod in de bovenbouw is dekkend voor de examenprogramma's.			•	
2.3 De school met een substantieel percentage taalzwakke leerlingen heeft bij alle vakken een leerstofaanbod dat past bij de talige onderwijsbehoeften van deze leerlingen.				•
2.4 De school heeft een aanbod gericht op bevordering van sociale integratie en burgerschap, met inbegrip van het overdragen van kennis over en kennismaking met de diversiteit in de samenleving.			•	
Standaard Afstemming	1	2	3	4
3.1 Het leerstofaanbod maakt afstemming mogelijk op de onderwijsbehoeften van individuele leerlingen.			•	
Standaard Tijd	1	2	3	4
4.1 De uitval van geplande onderwijsactiviteiten blijft beperkt.			•	
4.2 Het ongeoorloofd verzuim van leerlingen is beperkt.				•
Standaard Stimulering en veilig klimaat	1	2	3	4
5.1 De school waarborgt de sociale veiligheid van leerlingen en personeel.				•
5.3 De school heeft inzicht in de beleving van de sociale veiligheid door leerlingen en personeel en in de incidenten die zich op het gebied van sociale veiligheid op school voordoen.			•	
Standaard Toetsing	1	2	3	4
7.1 De school waarborgt de kwaliteit van het schoolexamen en van andere toetsinstrumenten.			•	
7.2 De school gebruikt een samenhangend systeem van instrumenten en procedures voor het opvolgen van de ontwikkeling van de leerlingen.			•	
Standaard Zorg en Begeleiding	1	2	3	4
8.1 De mentoren stimuleren het welbevinden en de motivatie van de leerlingen.			•	
8.2 De school begeleidt de leerlingen en de ouders/verzorgers bij de keuzes tijdens de schoolloopbaan.			•	
8.3 De school begeleidt de leerlingen en de ouders/verzorgers bij de keuze van vervolgopleiding/arbeidsmarkt.			•	
8.4 Op basis van een analyse van de verzamelde gegevens, bepaalt de school de aard van de zorg die de gesignaleerde leerlingen nodig hebben.				•
8.5 De school voert de zorg planmatig uit.			•	

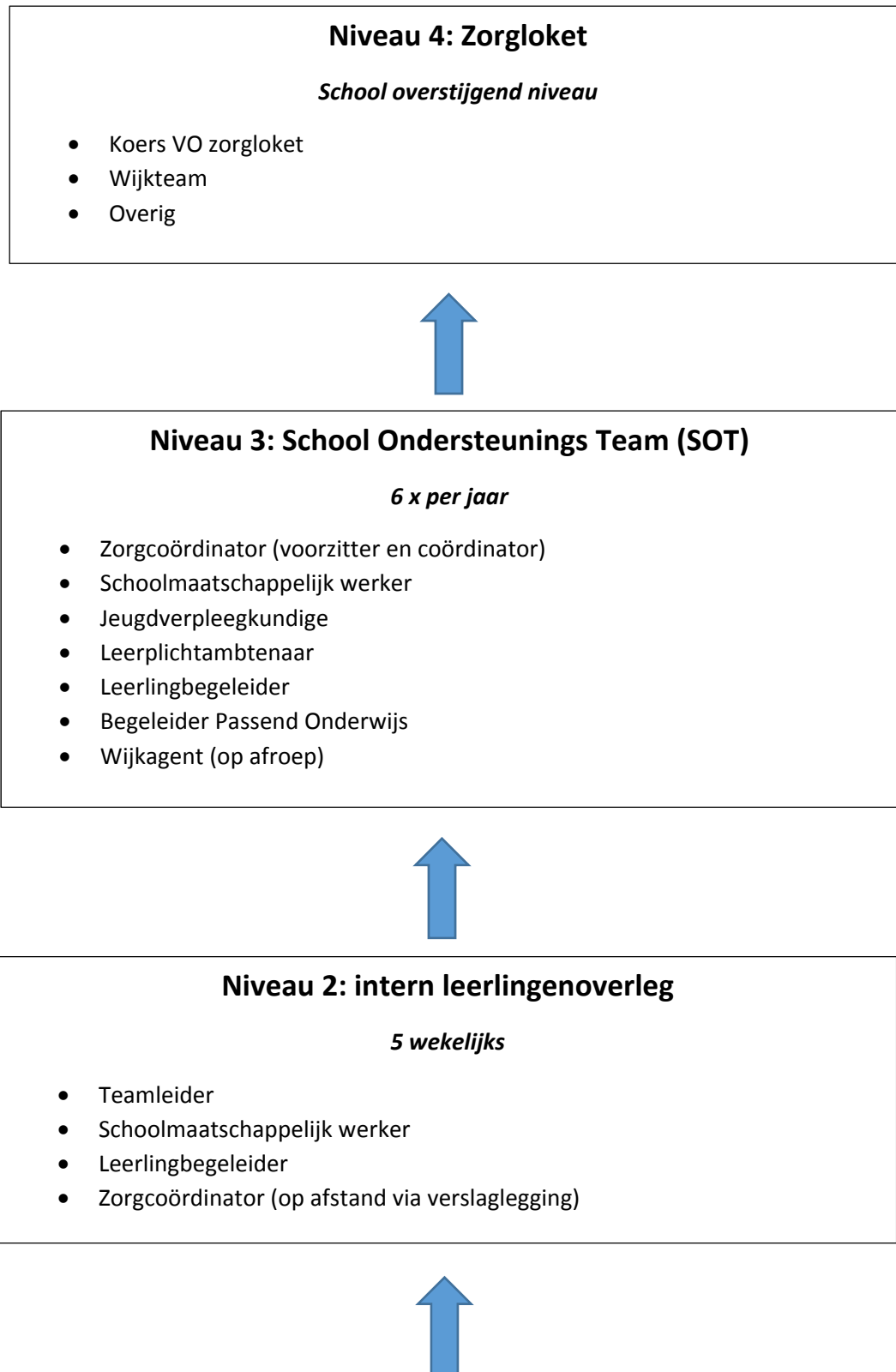
3 Basisondersteuning

3.1 Preventieve en licht curatieve interventies

Velden binnen de basisondersteuning	Beknopte omschrijving van de interventies
Dyslexie	<ul style="list-style-type: none">• Screeningsdictee in de brugklas• Uitvoering dyslexieprotocol• Vanaf september 2015 uitvoering protocol ICT implementatie binnen dyslexiebeleid.
Dyscalculie	<ul style="list-style-type: none">• Protocol in ontwikkeling
Hoogbegaafdheid	<ul style="list-style-type: none">• XL klassen (differentiatie, verrijking, verdieping)
Faalangst	<ul style="list-style-type: none">• Faalangstreductietraining wordt indien mogelijk individueel door leerlingbegeleiders aangeboden na een interne screening.
Huiswerk	<ul style="list-style-type: none">• De begeleiding ligt in eerste instantie bij de vakdocent en mentor.• Voor intensievere begeleiding kunnen ouders hulp inkopen bij After's Cool op het gebouw Mecklenburglaan. After's Cool verzorgt ook bijles.
Examen	<ul style="list-style-type: none">• Examentraining kan ingekocht worden bij After's Cool.
Taal	<ul style="list-style-type: none">• Door middel van het programma Dia taal worden alle leerlingen van de 1^e en 2^e klassen 2x per jaar gescreend op begrijpend lezen en woordenschat. De mavo/havo brugklassen krijgen 4 uur extra taalondersteuning naast het vak Nederlands. De 2 mavo klassen krijgen 2 uur extra ondersteuning.
Rekenen	<ul style="list-style-type: none">• De rekenvaardigheden worden d.m.v. een reken apk bijgehouden en als een cijfer genoteerd op elk rapport.• Door middel van het programma Dia rekenen worden alle leerlingen van de 1^e en 2^e klassen 2x per jaar gescreend op rekenvaardigheid.
Grote structuurbehoefte (leerlingen met AD(H)D en ASS)	<ul style="list-style-type: none">• Elke docent ontvangt voor deze groep leerlingen aandachtspunten op pedagogisch en didactisch gebied.• Uitvoering AD(H)D/ASS protocol.• De docenten volgen de workshop Passend Onderwijs die enkele keren per jaar door de zorgcoördinator en de begeleider Passend Onderwijs wordt gegeven.

Psychosociale problematiek	<ul style="list-style-type: none"> • School Maatschappelijk Werk en Leerlingbegeleiding kunnen, afhankelijk van de hulpvraag, ingezet worden. • School Maatschappelijk Werk kan doorverwijzen naar het wijkteam.
Ziekteverzuim	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering protocol ziekteverzuim • Inzet Begeleider Passend Onderwijs /Jeugdverpleegkundige/Leerplichtambte naar
Veiligheid	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering Pestprotocol • Jaarlijks bezoek aan de thema voorstellingen van het Rotterdams Centrum voor Theater (pesten, eenzaamheid, seks, homoseksualiteit etc.) met klas 1, 2 en 3 • Handboek Positieve Groepsvorming als leidraad in het mentoraat van de brugklassen • Uitvoering protocol Meldcode huiselijk geweld

3.2 Ondersteuningsstructuur

Niveau 1: de klas

- Mentor
- Leerling

3.4.4. Het OPP is bedoeld voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. Het OPP is afgestemd met leerling en ouder of verzorger; er vindt minimaal 1 keer per jaar een evaluatie plaats met zowel ouder/verzorger als leerling. Het OPP wordt steeds door alle betrokkenen ondertekend.

Gebruik van een Ontwikkelingsperspectiefplan

Een OPP wordt opgesteld als de school vaststelt dat een leerling behoefte heeft aan extra ondersteuning op school. Dat wil zeggen in die situaties dat er op verschillende terreinen (hoeveelheid aandacht, aanpassing onderwijsmaterialen, aanpassing ruimtelijke omgeving, inzet expertise of samenwerking met externe organisaties) aanpassingen nodig zijn of aandacht nodig is om het leren op school mogelijk te maken.

De werkwijze van het OPP is om, op basis van bekende informatie over de leerling, te bepalen wat de specifieke onderwijsbehoefte van de leerling is en daarop een passende aanpak op school te realiseren. Een OPP is hiermee onderdeel van een cyclisch proces van planmatig handelen en is een middel waarin de school haar passende aanpak beschrijft en onderbouwt (motiveren-documenteren). Een OPP wordt altijd gemaakt voor het vastleggen van de extra ondersteuning (de passende aanpak) in de school. De leerling zit of komt op school en school gaat planmatig aan de slag om ervoor te zorgen dat de leerling kan leren en ontwikkelen in de specifieke setting van de school zelf.

Daarnaast wordt het OPP binnen het samenwerkingsverband gebruikt als onderbouwing van een aanvraag voor extra ondersteuning binnen het VSO (Voortgezet Speciaal Onderwijs) of een lesplek op een OPDC (Orthopedagogisch en Didactisch Centrum). Met het OPP kan de school dan laten zien hoe zij gewerkt heeft met de leerling en onderbouwen waarom zij zelf niet (meer) in staat is om de benodigde ondersteuning te kunnen bieden (dat de benodigde ondersteuning een 'onevenredige belasting' vormt voor de school).

3.4 Evalueren

Kwaliteit betekent voor ons dat leerlingen goede resultaten behalen en het daarnaast op school naar hun zin hebben. Veel kwaliteitsaspecten zijn meetbaar, maar niet alles is te meten. De onderwijskwaliteit omvat niet alleen het effectief aanleren van kennis en vaardigheden, maar ook het vormen van kinderen tot zelfstandige, zelfverantwoordelijke personen. En dat is niet in cijfers uit te drukken. Het is belangrijk dat de school de onderwijskwaliteit goed bewaakt en probeert te verbeteren.

Op het Libanon Lyceum hechten wij veel belang aan deze kwaliteitszorg. Wij monitoren zowel de resultaten als de tevredenheid onder leerlingen, ouders en personeel. Het Libanon Lyceum scoort op alle onderdelen en voor alle niveaus minimaal voldoende en vaak boven de norm. Een samenvatting van deze uitkomsten vindt u in de schoolgids. De gegevens zijn voor het grootste deel afkomstig van de Onderwijsinspectie (www.owinsp.nl).

De school experimenteert in schooljaar 2015-2016 met functioneringsgesprekken specifiek voor ondersteuningsfunctionarissen.

4 Extra ondersteuning

Velden binnen de extra ondersteuning	Beknopte omschrijving van de interventies
<ul style="list-style-type: none"> Grote structuurbehoefte (leerlingen met ASS eventueel in combinatie met andere stoornissen) Deze leerlingen komen vanaf de basisschool de school binnen met een zorgprofiel. Basisondersteuning is niet voldoende. Afglijden naar Speciaal Onderwijs dreigt of schooluitval ligt op de loer. 	<ul style="list-style-type: none"> Elke docent ontvangt voor deze groep leerlingen aandachtspunten op pedagogisch en didactisch gebied. De zorgcoördinator stelt samen met de ouders en de leerling een ontwikkelingsperspectiefplan (OPP) op dat 1x per jaar geëvalueerd wordt. In dit plan worden de begeleidingsdoelen vastgesteld en de inzet van de begeleiding beschreven. De Begeleider Passend Onderwijs is beschikbaar voor observaties, gesprekken met de leerling en/of ouders en advies aan mentoren/docenten. Zij kan ook op huisbezoek komen. De docenten volgen de workshop Passend Onderwijs die enkele keren per jaar door de zorgcoördinator en de begeleider Passend Onderwijs wordt gegeven.
<p>Psychiatrische problematiek die niet eerder op de basisschool is gesignaleerd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Elke docent ontvangt voor deze groep leerlingen aandachtspunten op pedagogisch en didactisch gebied. De zorgcoördinator stelt samen met de ouders en de leerling een ontwikkelingsperspectiefplan (OPP) op dat 1x per jaar geëvalueerd wordt. In dit plan worden de begeleidingsdoelen vastgesteld en de inzet van de begeleiding beschreven. De Begeleider Passend Onderwijs is beschikbaar voor observaties, gesprekken met de leerling en/of ouders en advies aan mentoren/docenten. Zij kan ook op huisbezoek komen. Samenwerking met de consultant van Koers VO Als de ondersteuning niet toereikend is wordt door school een Toelaatbaarheidsverklaring (TLV) aangevraagd waarmee de leerling toegang krijgt tot het speciaal onderwijs.

4.1 Overzicht samenwerkingspartners

De school werkt samen met de volgende partners:

- Via Flexus Jeugdplein, de School Maatschappelijk Werker
- Via Horizon Jeugdzorg, de Begeleider Passend Onderwijs
- Koers VO consulent
- De leerplichtambtenaar
- De wijkteams
- Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG)
- De wijkagent
- Veilig Thuis
- After's Cool

4.2 Randvoorwaarden van de school

Beperking van aantal leerlingen met specifieke onderwijsbehoefte per klas

De school werd voor de invoering van de wet Passend Onderwijs vaak geconfronteerd met ouders en basisscholen die pas na de feitelijke inschrijving of warme overdracht melding maakten van een gedragsstoornis bij de leerling. Als reden hiervoor gaven zij vaak aan dat ze voor het kind een schone start zonder 'stempeltje' wilden realiseren. Dit heeft geleid tot irritatie m.b.t. het draagvlak van docenten. Lesgeven aan zes ADHD leerlingen in een klas van 30 stuit op praktische bezwaren die zich niet laten rijmen met het huidige onderwijsconcept van het Libanon Lyceum. Daarnaast is het natuurlijk ook voor de leerling zelf beter om hier als ouder en school aan het begin van het kennismakingstraject open over te zijn. De school wil immers hetzelfde als de ouder: goed onderwijs op maat. Het is daarom dat het Libanon Lyceum kiest voor 2 kinderen per klas met een diagnose ASS/AD(H)D of aanverwante stoornissen zoals MCDD. Op deze manier is het voor docenten goed te doen om deze kinderen passend te begeleiden.

Met de nieuwe wetgeving vervalt de zorgplicht van de school als blijkt dat ouders niet open zijn geweest over eventuele diagnostiek bij de leerling. Dit betekent o.a. dat ouders de school niet kunnen verplichten om extra inspanningen te leveren om het gewenste uitstroomniveau te behalen. Dit kan er in resulteren dat de ouders zelf een nieuwe school moeten gaan zoeken voor hun kind.

Thuiszitters

Veel ouders denken bij Passend Onderwijs dat de school thuis komt onderwijzen als er sprake is van langdurige ziekte. Helaas klopt dit beeld niet. Thuisonderwijs zit niet in het takenpakket van docenten en zal dus extern uitbesteed moeten worden. Omdat het ondersteuningsbudget van school gebaseerd is op leerlingen met een ondersteuningsprofiel valt de groep thuiszitters bijna altijd buiten de boot. Daarnaast hebben organisaties als 'Onderwijs aan zieke kinderen' door de afgelopen bezuinigingen te weinig consulents en valt psychosociale of psychiatrische problematiek buiten het criterium om in aanmerking te komen voor begeleiding. Ouders kunnen wel een beroep doen op After's Cool. Zij kunnen twee keer per week 1,5 uur onderwijsdiensten aan huis verlenen. De kosten hiervan moeten door ouders betaald worden.

Een thuiszitter wordt volgens het protocol Thuiszitters altijd gemeld bij het samenwerkingsverband Koers VO.

Voor welke leerlingen is onze school niet geschikt?

- Leerlingen met een oppositioneel-opstandige gedragsstoornis of een antisociale gedragsstoornis. Aan deze leerlingen kunnen wij geen plek bieden. De ruimte die wij geven aan de leerlingen en het curriculum dat wij aanbieden, is voor deze leerlingen niet passend.
- Leerlingen met een zware lichamelijke beperking. Leerlingen met veel zorg op fysiek gebied kunnen wij onvoldoende ondersteuning bieden. Er is op geen van de locaties een lift aanwezig en de school heeft geen verpleegkundige in dienst.
- Leerlingen met een zware visuele en/of auditieve beperking. Wij bieden onderwijs aan waarbij gehoor en zicht een belangrijke rol speelt. Leerlingen met een zware beperking op (één van) deze gebieden zouden te veel missen.

5 Conclusie en ambitie

5.1 Groeimogelijkheden basisondersteuning

In de komende jaren wil het Libanon Lyceum de volgende punten verder ontwikkelen en realiseren:

- de ontwikkeling van een dyscalculie protocol
- het versterken van het mentoraat op het gebied van veiligheid in de klas en studievaardigheden
- het aanbieden van workshop 'Autisme/AD(HD)' voor personeel

5.2 Groeimogelijkheden Extra ondersteuning

In de komende jaren wil het Libanon Lyceum de volgende punten verder ontwikkelen en realiseren:

- een passend aanbod voor thuiszitters in samenwerking met Koers VO
- het ontwikkelen van een protocol eetstoornissen
- de wenselijkheid en mogelijkheid onderzoeken van interne trainer ART (agressieregulatie) of Rots en Water (gedragsregulatie)

Bijlages

I. Dyslexieprotocol

Dyslexie

Leerlingen van wie een officiële dyslexieverklaring aanwezig is in het dossier krijgen een dyslexiepas. Deze leerlingen hebben, afhankelijk van de toetsduur, recht op 10 tot 30 minuten extra tijd (10 min. voor toetsen van 50 of 60 min., 20 min. voor toetsen van 100 min. en 30 min. voor toetsen van 120 en langer en voor het centraal examen) en een vergroting indien zij dat wensen. Het centraal examen wordt gedrukt in 12 punts lettertype Arial en kent *geen* vergrotingen.

Bij de talen geldt dat bij de normering van de toetsen rekening gehouden wordt met het feit dat deze leerlingen veel moeite hebben met het juist spellen van woorden. Daarbij wordt aangetekend dat ook bij hen de spelling wel degelijk (maar minder zwaar) wordt meegewogen in het cijfer.

Een uitzondering geldt voor de spellingstoetsen Nederlands waarbij het nu net de spelling is die beoordeeld wordt en bij toetsen Engels, Frans en Duits waarbij het woordenboek gebruikt mag worden. Bij deze toetsen gelden voor alle leerlingen dezelfde normen. Ten overvloede: bij het Centraal Examen gelden de correctievoorschriften zoals door de overheid voorgeschreven (en waarbij geen aparte normen voor dyslectische leerlingen bestaan).

In de onderbouw hebben dyslectische leerlingen recht op ondersteuning door de remedial teacher: in de brugklas ongeveer 20 uur per jaar, in de tweede zo'n 15 uur en in de derde ongeveer 10 uur (specifiek gericht op de dyslexie), buiten lestijd. Indien een leerling geen officiële dyslexieverklaring heeft maar de remedial teacher heeft wel het vermoeden van dyslexie dan doet deze een vervolgonderzoek. Deze leerlingen krijgen een voorlopige dyslexiepas die maximaal 5 maanden geldig is. In die tijd hebben deze leerlingen recht op bovenstaande faciliteiten vindt er een gesprek met de ouders plaats en een officieel onderzoek door een orthopedagoog. Pas wanneer deze orthopedagoog een officiële dyslexieverklaring afgeeft, krijgt de leerling de definitieve dyslexiepas.

In de bovenbouw hebben de leerlingen geen recht meer op ondersteuning door de remedial teacher, uiteraard blijven de andere faciliteiten daar wel van kracht.

II. ICT implementatie binnen dyslexiebeleid

Dyslexie en ICT-gebruik

Beleid en plan van aanpak
Kurzweil 3000

Auteurs:

Piéta Jacobs

Cathelijn van Wijngaarden

Datum: oktober 2014

1 Inleiding

Steeds vaker krijgen wij van collega's maar ook van ouders vragen, hoe het Libanon Lyceum omgaat met het gebruik van een computer met tekst-naar-spraaksoftware, wie daarvoor in aanmerking komt en hoe dit georganiseerd wordt in zowel de onder- als de bovenbouw. Het Libanon werkt al enige jaren met een dyslexiepas waarop de faciliteiten staan vermeld waar de dyslectische leerling recht op heeft. Wij vroegen ons af of deze faciliteiten voor de leerlingen met complexe dyslexie voldoende zijn om hun eindexamen te halen. Wanneer zetten we ICT hulpmiddelen in bij dyslexie? En welke kunnen we dan inzetten? Wanneer we dyslectische leerlingen toestaan met een computer te werken in de klas, geldt dit dan ook niet voor alle leerlingen? Welke criteria kunnen we hiervoor formuleren? En wat dan als een leerling thuis niet werkt met tekst-naar-spraak software en op school wel, geeft dit voldoende kansen om het schooljaar of eindexamen te halen? Veel vragen waarop we een antwoord wilden formuleren om voor te leggen aan de directie van het Libanon.

In deze notitie willen we een aanzet geven tot het formuleren van een beleid en een plan van aanpak over het inzetten van Kurzweil 3000, de tekst-naar-spraaksoftware dat beschikt over veel meer mogelijkheden voor begeleiding dan het 'voorlezen' van een repetitie.

2 Visie en doelstelling

"Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of het spellen op woordniveau" (SDN, 2008).

In de praktijk betekent dit dat een leerling in een laag tempo en met veel fouten blijft lezen en/of spellen, ondanks dat er sprake is geweest van extra uitleg en veel oefening. Dyslexie kan in allerlei vormen en mate voorkomen, bij alle niveaus van intelligentie. Geen leerling met dyslexie is hetzelfde. Elke leerling maakt zijn eigen typische fouten. Als een leerling weinig fouten maakt, gaat deze nauwkeurigheid vaak ten koste van het tempo of het begrip. Naast problemen die direct te maken hebben met lezen en/of spellen, kunnen leerlingen ook problemen ervaren als moeite met aandacht en concentratie, faalangst en een negatief zelfbeeld.

We onderscheiden lichte dyslexie (prevalentie circa 1,2%), ernstige enkelvoudige dyslexie (met leerachterstanden) en complexe dyslexie (samen met andere problemen zoals dyscalculie, AD(H)D of faalangst).

De keuze van het meest passende dyslexie-ICT hulpmiddel is afhankelijk van de aard en de ernst van de dyslexie. Hulpmiddelen zijn voor de educatieve ontwikkeling noodzakelijk:

- Als er sprake is van ernstige of complexe dyslexie.
- Als er sprake is van een (dreigende) leerachterstand op de andere schoolvakken dan technisch lezen en spelling, ongeacht de aard en ernst van het lees-/spellingprobleem.

- Als het competentiegevoel en de zelfredzaamheid van het kind versterkt dienen te worden om schoolmoeheid, demotivatie en uitval te voorkomen.

Bij ernstige enkelvoudige dyslexie en de complexe problematiek waarvan dyslexie deel uitmaakt (co morbiditeit) zijn geavanceerde hulpmiddelen aangewezen. Een hulpmiddel moet daarbij ondersteuning geven op het gebied van technisch en begrijpend lezen, spellen en strategisch schrijven, samenvatten, opzoeken in woordenboeken, structureren en het maken van toetsen en examens. (*Ria Janssen, februari 2011*)

Het Libanon stelt zich tot doel het onderwijs beter toegankelijk te maken voor leerlingen met ernstige enkelvoudige en complexe dyslexie o.a. door het inzetten van Kurzweil 3000 waardoor de leerling in staat wordt gesteld het onderwijs op zijn/haar eigen niveau te kunnen volgen en voltooien.

3 Doelgroep

Het Libanon Lyceum heeft een leerlingen populatie van rond de 1200 leerlingen. Hiervan is 8,3 procent gediagnostiseerd met een vorm van dyslexie. Van deze leerlingen hebben in schooljaar 2013-2014 7 leerlingen ondersteuning van een dyslexie-ICT hulpmiddel nodig om adequaat te kunnen presteren, dit zijn de leerlingen met een ernstige enkelvoudige vorm van dyslexie en de leerlingen met complexe dyslexie.

4 Praktische ondersteuning / Begeleiding

Voor het Libanon Lyceum geldt dat een lichte mate van dyslexie wordt gerekend tot de beperkingen die op onze school door de *basisondersteuning* in de klas kunnen worden begeleid. Binnen de school is de kennis over dyslexie en de hiervoor benodigde specifieke bekwaamheid aanwezig om de basisondersteuning te leveren. Waar mogelijk zal de school lichte ondersteuning op maat leveren, die aansluit bij de specifieke hulpvraag van de leerling. De remedial teacher ziet toe op het verloop van de basisondersteuning.

Het tegengaan van afstroom en het bevorderen van doorstroom naar een hogere leerweg zijn daarbij belangrijke doelen, evenals het voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten.

Dyslexie is een hardnekkige stoornis die niet verholpen kan worden. Wel kan de leerling worden geholpen om goed met zijn stoornis om te gaan en er zo min mogelijk last van te ondervinden. "Goed omgaan met" betekent dat een leerling weet wat zijn/haar moeilijkheden maar vooral ook sterke kanten zijn en zich inzet om, ondanks de problemen toch de gewenste doelen te bereiken. Vanuit school wordt de leerling hierbij ondersteund door mentor, vakdocenten en remedial teacher. De docenten zijn op de hoogte van de dyslexie en de afspraken die gelden voor deze leerling.

Basisondersteuning: de begeleiding van dyslexie in de klas (compenseren)

Het is belangrijk dat er binnen de vaksectie regelmatig wordt gesproken over didactiek, toetsing en beoordeling aan de hand van het bestaande dyslexieprotocol. Verder is het wenselijk dat docenten met leerlingen bespreken wat de dyslexie betekent voor hun vak. Voor de uitwerking van de begeleiding in de klas verwijzen wij naar de brochure van [Masterplan Dyslexie].NL (bron: Expertisecentrum Nederlands, 2009, Dyslectische leerlingen en de talen door Hedwig de Krosse en Ria Kleijnen).

Specifieke ondersteuningsbehoefte (remediëren en dispensereren)

Leerlingen met een specifieke hulpvraag op het gebied van dyslexie, kunnen naar behoefte gebruik maken van onderstaande faciliteiten:

- het gebruik van een laptop met spellingcontrole bij schrijfoopdrachten/toetsen van Nederlands, Engels, Frans en Duits (VMBO/HV);
- daarnaast aangepaste beoordeling van spelling bij Nederlands, Engels, Frans en Duits (VMBO/HV);
- het voorlezen van toetsen door Kurzweil;
- het gebruik van ingesproken studieboeken;
- geen onvoorbereide leesbeurten;
- extra tijd voor repetities;
- het gebruik van een woordenboek bij Nederlands, Engels, Frans en Duits (m.u.v. begrips- en spellingtoetsen);
- maximaal één toets van Engels, Frans en Duits op één dag;
- vrijstelling van een moderne vreemde taal vanaf januari 2e leerjaar VMBO (alleen bij hoge uitzondering mogelijk in 4-6 atheneum);
- alle toetsen worden, net als bij het centraal examen, standaard in Arial 12 aangeboden. Een vergroting is niet mogelijk.

De specifieke ondersteuningsbehoeften van een dyslectische leerling worden vastgelegd op de volgkaart dyslexie.

De volgkaart dyslexie en contact met de ouders

Het behoort tot de taak van de ouders om een officiële dyslexieverklaring aan te leveren.

De specifieke ondersteuningsbehoefte wordt vastgesteld in een gesprek tussen de dyslexiecoach/remedialteacher en de leerling. Per vak kan worden aangegeven of extra ondersteuning noodzakelijk is. De volgende input kan hiervoor worden gebruikt:

- informatie van de basisschool/voorgaande leerjaren (OKR, vragenlijst basisschool, volgkaart);
- informatie van de ouders (oudercontact);
- ervaringen tijdens de dyslexiebegeleiding;
- advies van vakdocenten.

De ondersteuningsbehoefte wordt vastgelegd en geëvalueerd met behulp van de volgkaart dyslexie (zie bijlage). Deze wordt door de dyslexiecoach ingevuld na de dyslexie begeleiding en vervolgens jaarlijks in november, door de mentor met de leerling. Jaarlijks bespreekt de mentor met de leerling of de ondersteuning afdoende is geweest of eventueel aangepast moet worden. Tijdens het eerste SLC moment wordt de volgkaart besproken en ondertekend door leerling, ouders en mentor.

Centrale toetsweken, het schoolexamen (SE) en het centraal examen (CE)

Tijdens centrale toetsweken en schoolexamenweken krijgen alle dyslectische leerlingen een apart rooster. De toetsen worden in een apart lokaal afgenomen, waarbij de leerlingen altijd extra tijd (20% extra tijd) krijgen toegewezen.

Voor het organiseren van faciliteiten voor het centraal examen wordt gebruik gemaakt van de meest recente volgkaart. Bij het centraal examen zijn mogelijk voor VMBO, HAVO en VWO: extra tijd, laptop met spellingcontrole voor schrijfp opdrachten Nederlands en Engels.

Ingevulde volgkaarten worden verwerkt in een overzicht, dat voor alle docenten toegankelijk is. Vragenlijsten en volgkaarten zijn beschikbaar voor alle docenten en ook per leerling in te zien via Magister.

Dyslexiepas en begeleiding op school

Alle leerlingen met een dyslexieverklaring ontvangen een dyslexiepas en krijgen in de brugklas een periode dyslexiebegeleiding aangeboden. Daarin wordt onder andere aandacht besteed aan het omgaan met dyslexie, een goede studie-aanpak, het gebruik van hulpmiddelen en specifieke ondersteuning voor de moderne vreemde talen. In het tweede leerjaar krijgen de leerlingen met complexe dyslexie ondersteuning op verzoek, in hogere leerjaren blijft de dyslexiecoach het aanspreekpunt.

Externe begeleiding

We constateren dat er soms dyslectische leerlingen kunnen zijn bij wie de stoornis zo hardnekkig is dat meer begeleiding nodig is dan het Libanon kan bieden. Het Libanon Lyceum kent geen vorm van één-op-één begeleiding, oefenen op leestempo, of inslijten van spellingregels. Hiervoor zijn ouders aangewezen op een externe instantie. Ons standpunt is dat deze leerlingen op de basisschool vaak langdurig geoefend hebben met deze programma's. Op het VO breekt een andere (leeftijds-)fase aan. Bovendien is met de diagnose aangetoond dat de problematiek hardnekkig is. Daardoor is er weinig rendement op dat gebied te verwachten en achten wij het meer zinvol om te remediëren en te compenseren op de wijze zoals hierboven vermeld.

Indien ouders kiezen voor behandeling door een externe deskundige, willen we hier op school zo goed mogelijk over geïnformeerd worden om de aanpak af te stemmen.

5 Taken, verantwoordelijkheden en organisatie

Het Libanon Lyceum heeft gekozen voor het inzetten van het ICT-programma Kurzweil 3000. De reden daarvoor is dat Kurzweil 3000 breed inzetbaar is in het leerproces en dat de prestaties toenemen bij regelmatig gebruik van het programma (bron: Koos Henneman 2008, Protocol Dyslexie). Ouders die menen dat hun kind aangewezen is op Kurzweil om goed te kunnen presteren kunnen hun kind aanmelden bij de Kurzweil-werkgroep, bestaande uit:

Piéta Jacobs, orthopedagoog/dyslexiecoach

Betty van der Winden, toetsing, examinering en kwaliteitszorg, ICT-deskundige

Cathelijn van Wijngaarden, zorgcoördinator.

De werkgroep beslist binnen 2 weken na het indienen van de aanvraag of en hoe Kurzweil bij de leerling het beste ingezet kan worden (lezen/schrijven/studeren/toetsen/ examen).

De werkgroep dyslexie-ICT werkt met de volgende criteria:

- de ernst van de dyslexie (dyslexie verklaring door GZ-psycholoog)
- onvoldoende vooruitgang in de behandeling of begeleiding
- dreigende leerachterstand op de schoolvakken
- noodzaak voor het vergroten van de 'Feel Good' factor (faalangst, negatief zelfbeeld).
- leerlingen moeten vóór het examenjaar ervaring hebben opgedaan met Kurzweil.

De beslissing van de werkgroep is bindend. De werkgroep legt geen verantwoording af aan ouders waarom het ene kind wel en het andere geen toestemming krijgt.

Aanvragen kunnen per mail worden verstuurd aan Cathelijn van Wijngaarden (wyn@llr.nl).

Taken en verantwoordelijkheden

- Directie: visie en beleid uitdragen, faciliteren, budgetteren. Evaluatie van dyslexie beleid
- Teamleider: coördineren aanvraag vrijstelling of alternatieve invulling van Frans en/of Duits (zie bijlage)

- Zorgcoördinator/dyslexiecoach: motiverend, sturend, organiserend, breed draagvlak creëren, t.b.v. zorg: een eerlijke kans voor leerlingen met dyslexie. Afspraken maken: welke vakken, docenten en leerlingen starten met ICT-materiaal
- Werkgroep-lid (Betty vd Winden) i.s.m. systeembeheerder: installeren en een gebruiksvriendelijk ICT-pad uitzetten, training, assistentie bij computervragen, helpdeskvragen en digitale bestanden
- Trainer/coach (Cathelijn/Piéta): instructie, training, presentatie verzorgen voor collega docenten
- Docenten: gebruik ICT tijdens lessen en toetsen, geen vrijblijvendheid, visie van Libanon wat betreft ICT en dyslexie toepassen, zelfgemaakt lesmateriaal en toetsen digitaal aanleveren
- PR (Erik): ervaringen delen op website, nieuwsbrief aangeleverd door werkgroep.

Ouders

De school kiest er voor om ouders het programma te laten aanschaffen (CD versie of USB-stick) nadat de Kurzweil werkgroep heeft ingestemd met het werken met Kurzweil op school. Wij wijzen erop dat de CD versie twee sleutels heeft zodat Kurzweil zowel thuis op een desktop als op een laptop voor schoolgebruik geïnstalleerd kan worden.

Wij raden ouders aan om bij de aanschaf van het programma bij Lexima ook één of meerdere cursussen Kurzweil te volgen www.leximaacademie.nl/kind-en-ouder.

6. Professionalisering

Docenten

In het begin van het schooljaar wordt tijdens het sectie-overleg schriftelijke informatie gegeven over het dyslexie protocol en de algemene begeleiding in de klas. De werkgroep ziet er tevens op toe dat nieuwe collega's geïnformeerd worden. Voor de werkgroep dyslexie-ICT is de sectievoorzitter de contactpersoon. De dyslexiecoach verzorgt voor de leerlingen die gebruikt gaan maken van Kurzweil een workshop "Kurzweil in de klas".

7 Keuze ondersteuning en thuisgebruik

Het Libanon Lyceum heeft gekozen voor het inzetten van het ICT-programma Kurzweil 3000. De reden daarvoor is dat Kurzweil 3000 thuis en op school breed inzetbaar is in het leerproces en dat de prestaties toenemen bij regelmatig gebruik van het programma.

De school verwacht dat de leerlingen die baat kunnen hebben bij het inzetten van Kurzweil 3000 dit zelf aanschaffen zodat zowel thuis als op school ermee gewerkt kan worden.

Werken met een eigen laptop in de klas:

- voor leerlingen met ernstige enkelvoudige dyslexie en complexe dyslexie (toestemming werkgroep vereist)
- voor leerlingen met problemen in de fijne motoriek (zeer slecht handschrift) (toestemming werkgroep vereist)

Toetsen

De docent faciliteert de leerling door het aanleveren van digitaal toets materiaal. De leerling stemt in met de regels hieromtrent die op de dyslexie pas zijn vermeld. Dit wordt tevens neergelegd in een schriftelijk contract tussen school en leerling (zie bijlage contract).

Wanneer de afspraken niet worden nageleefd, heeft dat gevolgen voor het gebruik van de digitale middelen tijdens toetsen. Andere hulpmiddelen (Prizmo, Voicestream etc.) zijn niet toegestaan bij toetsen!

8 Boeken

Zodra de boekenlijst bekend is, kunnen ouders bij Dedicon (www.dedicon.nl) leer- en werkboeken bestellen in digitale bestanden. Hiervoor dient er een kopie van de dyslexieverklaring te worden opgestuurd en na het verkrijgen van een account kunnen de benodigde leerboeken worden besteld. De kosten hiervan zijn voor rekening van ouders. Het Libanon adviseert daarnaast het reguliere (gratis) boekenpakket aan te schaffen.

N.B. Leerlingen met een andere diagnose dan dyslexie en die baat kunnen hebben bij het gebruik van een laptop in de klas volgen dezelfde route. De zorgcoördinator is hiervoor het aanspreekpunt.

9 Onderzoek en kwaliteitsbeleid

De werkgroep evalueert 2x per schooljaar met betrokkenen (leerlingen, docenten en schoolleiding) het gebruik en de opbrengst van het inzetten van tekst-naar-spraaksoftware.

Bijlage 1

Vrijstelling of alternatieve invulling van Frans en/of Duits voor leerlingen met dyslexie

Bij hoge uitzondering is het mogelijk dat een leerling met dyslexie geen Frans of Duits volgt, of een alternatief programma daarvoor volgt. De mogelijkheden zijn verschillend binnen de verschillende leerwegen en –jaren.

VMBO 1-2: Frans óf Duits moet gevolgd worden. Omdat er geen kerndoelen zijn geformuleerd, is wel een alternatieve invulling van het vak mogelijk.

VMBO 3-4: er zijn voldoende keuzemogelijkheden binnen de sectoren zónder Frans of Duits, dus er is geen vrijstelling geregeld.

HV 1-3: Frans én Duits moet gevolgd worden. Omdat er geen kerndoelen zijn geformuleerd, is wel een alternatieve invulling van het vak/beide vakken mogelijk.

Havo 4-5: door een ander profiel dan C&M te kiezen, kan de leerling Frans en Duits vermijden.

Vwo 4-6: Gymnasium: er is geen vrijstelling geregeld, omdat de klassieke taal in plaats van de tweede moderne vreemde taal komt. Atheneum: vrijstelling van Frans of Duits is toegestaan. Een ander vak met voldoende studielast (440u) komt daarvoor in de plaats.

Concreet is vrijstelling van Frans of Duits binnen onze school alleen mogelijk in 2VMBO en in 4-6 Atheneum. Buiten die leerjaren/leerwegen is het aan de docent Duits en Frans om de lesstof en toetsing aan de mogelijkheden van de leerling aan te passen.

De genoemde vrijstellingen of mogelijkheden voor alternatieve invulling van Frans of Duits die het Libanon Lyceum biedt zijn in overeenstemming met datgene dat de wet regelgeving hierover zegt.

Stappenplan aanvraag vrijstelling

1. Signaal komt bij teamleider. Deze bevraagt leerling, ouders, mentor, (taal)docenten, dyslexiecoach naar last;
2. Ouders doen een schriftelijk verzoek aan de teamleider, met motivatie voor vrijstelling van Frans of Duits. Voor vrijstelling in 2VMBO kan eind klas 1 of in de loop van 2VMBO een verzoek worden gedaan, voor vrijstelling vanaf 4 atheneum kan vanaf eind 3V een verzoek worden gedaan;
3. Teamleider bespreekt verzoek en voorwerk met mentor en dyslexiecoach;
4. Dyslexiecoach onderzoekt of vrijstelling legitiem is:

- De leerling zit op het juiste niveau (capaciteiten, werkhouding, inzet en motivatie) en heeft voldoende compensatiemogelijkheden. Hierbij is de input van alle docenten van belang. De taaldocenten wordt nadrukkelijk om advies gevraagd;

- De leerling ondervindt forse hinder van zijn dyslexie, dermate dat het behalen van het niveau dat bij de capaciteiten past, in gevaar is of dreigt te komen. De leerling heeft een grote achterstand op technisch lezen en/of spellen en/of heeft grote last van automatiseringsproblemen. De cijfers zijn onvoldoende en/of andere vakken komen in het geding, omdat het huiswerk en leren uitzonderlijk veel tijd en moeite kost. Studietips en de inzet van hulpmiddelen leveren onvoldoende ondersteuning op.

Hierbij kan gebruik gemaakt worden van gegevens basisschool, dyslexieonderzoek, volgkaart dyslexie en vragenlijst ouders, evaluatie dyslexiebegeleiding, cijfers, observatie vakdocenten. Indien nodig, kan aanvullend groepsonderzoek plaatsvinden (gesprek, DAT, technisch lezen en spellen, PMT-K2, NPV-J, vragenlijst studiegewoonten);

5. Dyslexiecoach, mentor en teamleider nemen een besluit;

6. Bij het besluit tot vrijstelling stelt de dyslexiecoach een formulier op, specifiek voor deze leerling. Dit formulier wordt ondertekend door ouder(s)/verzorger(s) en teamleider. Teamleider legt dit vast in Magister en informeert docenten, sectie- en clusterleider, decaan en evt. bovenbouwteamleider (HV). Dyslexiecoach legt dit vast in overzicht dyslexie;

7. De teamleider zorgt ervoor dat een kopie van het formulier naar de onderwijsinspectie wordt verstuurd.

Bijlage 2

Volgkaart dyslexie (voorbeeld)

Naam:

Klas:

Datum:

Ingevuld door:

	onvoldoende	voldoende	goed
Toepassen van spellingregels	☐	☐	☐
Woordbeeld	☐	☐	☐
Handschrift, werkverzorging	☐	☐	☐
Leestempo	☐	☐	☐
Leesnauwkeurigheid	☐	☐	☐
Begrijpend lezen	☐	☐	☐
Automatiseringsvermogen	☐	☐	☐
Mondelinge vaardigheid	☐	☐	☐
Werktempo	☐	☐	☐
Concentratie	☐	☐	☐
Inzet	☐	☐	☐
Studieaanpak	☐	☐	☐
Zelfvertrouwen	☐	☐	☐

*	Laptop met spelling- controle (bij schrijf- opdrachten Ne en MVT)	Voorleessoft -ware bij toetsen	Ingesproken boeken (pdf)/gebruik van pdf XChange Viewer	Geen onvoorbereide leesbeurten	Extra tijd: Vmbo**/ H/V**	Gebruik woorden boek (m.u.v. begrips- en spelling- toetsen)
Ne	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐

* Overige vakken zelf aanvullen

** Extra tijd VMBO: in de onderbouw TG worden alle toetsen zo opgesteld, dat deze in 40 minuten gemaakt kunnen worden. De leerlingen met dyslexie krijgen tijdens de les extra tijd om de toets te maken. De andere leerlingen leveren na 40 minuten hun werk in. Extra tijd H/V: op de afdeling H/V en in de bovenbouw TG zijn de toetsen langer van stof. Voor deze leerlingen is

een afzonderlijk toets lokaal ingericht, met een eigen rooster en een surveillant. Dyslectische leerlingen die een toets krijgen, maken hier hun toets met verlengde tijdsduur.

Afspraken t.a.v. werkhouding, inzet, studie aanpak, overig:

Handtekening: Leerling

Ouders

Mentor

De mentor vult deze kaart in november in met de leerling.

De informatie van deze volgkaart vormt tevens de basis voor de uiteindelijke facilitering die voor de Centrale Examens worden aangevraagd. Indien de opties "Ingesproken boeken" en/of "Kurzweil" zijn aangekruist, volgt op het CE een ingesproken versie.

III. Protocol AD(H)D/ASS

ASS en AD(H)D protocol

Leerlingen met een officiële diagnose ASS (Autisme Spectrum) en/of AD(H)D (Aandachtstekortstoornis met of zonder hyperactiviteit) krijgen een faciliteitenkaart. Deze leerlingen hebben, indien mogelijk, recht op extra tijd bij toetsen (10 min. voor toetsen van 50 of 60 min., 20 min. voor toetsen van 100 min. en 30 min. voor toetsen van 120 en langer en voor het centraal examen). Dit geldt voor zowel de onder- als bovenbouw en examenklassen.

In overleg met de zorgcoördinator en ouders/verzorgers wordt bij inschrijving een lijst van aandachtspunten voor docenten opgesteld die via de mentor onder docenten wordt verspreid.

Voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoefte is indien nodig budget beschikbaar dat in overleg met school en ouders/verzorgers ingezet kan worden ter ondersteuning van de schoolprestaties van de leerling.

Het Libanon Lyceum heeft al een aantal jaren goede ervaring met leerlingen met een grote structuurbehoefte binnen het reguliere onderwijssysteem en kiest in overleg met leerling, ouders/verzorgers en eventuele ambulante begeleiding voor een aanpak op maat.

IV. Pestprotocol

Pestprotocol Libanon Lyceum 18 november 2008

We behandelen elkaar met respect en fatsoen.

Pesten is op onze school niet een probleem dat op grote schaal voorkomt. Wij vinden echter dat elk geval van pesten er één te veel is. Daarom willen wij er alles aan doen om dit probleem te voorkomen. Wanneer pestgedrag plaats vindt, willen wij kunnen rekenen op een zo goed mogelijke samenwerking tussen school, ouders en leerlingen, gebaseerd op afgesproken beleid.

School, ouders en leerlingen hebben bij pesten een signaleringsfunctie!

Onze basisregel is: "We behandelen elkaar met respect en fatsoen."

Omdat de school een plaats moet zijn waar iedereen zich veilig voelt en met plezier werkt, wordt deze basisregel door alle docenten in hun lessen gehanteerd en heeft een plaats in het mentorprogramma.

Plagen

Plagen is een spel, dat door niemand als bedreigend of echt vervelend wordt ervaren.

Plagen is niet systematisch en heeft geen nadelige gevolgen voor degene die het ondergaat. Er is sprake van gelijkwaardigheid tussen de partijen.

Door elkaar eens uit te dagen, leren kinderen heel goed om met allerlei conflicten om te gaan, dat is een vaardigheid die hen later in hun leven van pas komt bij conflicthantering.

Zo kan plagen zelfs een pedagogische waarde hebben.

Als plagen pesten wordt

Bij pesten wordt het plagen tot een probleem. De regel geldt dat degene die het ondergaat bepaalt wanneer plagen pesten wordt: wat gewenst is en wat niet meer. Wat voor de één een vorm van ongewenst gedrag is, hoeft dat voor de ander niet te zijn. Wat voor de één een grapje of een plagerijtje is, kan door de ander als enorm vervelend of kwetsend ervaren worden. Wat misschien niet persoonlijk bedoeld is, kan iemand direct raken. Het wordt een probleem als je er samen niet meer uitkomt. Pesten wordt als bedreiging ervaren. De pester speelt de baas, de gepeste is niet meer in staat voor zichzelf op te komen en ondervindt duidelijk nadelige gevolgen.

We spreken van pestgedrag als het zo regelmatig gebeurt, dat de leerling zich niet langer veilig voelt in de school.

Pestgedrag in soorten:

- **Verbaal en direct**

Bijv. schelden, dreigen, belachelijk maken, uitlachen of een bijnaam geven op basis van lichaamskenmerken, (etnische) afkomst, geloof of seksuele voorkeur of n.a.v. een verkeerd antwoord in de klas of andersoortig gedrag

- **Fysiek**

Bijv. trekken, duwen, spugen, schoppen, slaan, laten struikelen, krabben, bijten, aan de haren trekken; seksuele intimidatie.

- **Isolatie**

Bijv. uitsluiten door een klasgenoot voortdurend duidelijk te maken dat hij of zij niet gewenst is, doodzwijgen of roddelen met anderen over de gepeste.

- **Intimidatie**

Bijvoorbeeld het dreigen met geweld.

- **Discriminatie**

Discriminatie wil zeggen dat er (uiteraard onterecht) onderscheid wordt gemaakt tussen mensen op grond van kenmerken die er niet toe doen, zoals sekse, handicap, leeftijd, afkomst, religie, huidskleur, enz... Dat mag niet. Maar het gebeurt wel!

Discriminatie is zeker ook een vorm van pesten. Kinderen en jongeren op school die worden gediscrimineerd worden buiten gesloten omdat zij worden veroordeeld door hun schoolgenoten.

- **Stelen of vernielen van bezittingen**

Bijv. afpakken, beschadigen en kapotmaken van spullen.

- **Digitaal pesten**

Ongewenste sms'jes sturen, via mail of chatprogramma's opmerkingen verspreiden, het gebruiken van mobiele telefoons of websites met de bedoeling iemand zwart te maken door het verzenden van opmerkingen en /of foto's of filmpjes).

Wat te doen om digitaal pesten te voorkomen?

- Bedenk dat niet alles waar is, wat je op het Internet tegenkomt.
- Gebruik een apart hotmail-adres om jezelf te registreren op websites. Kies een e-mailadres dat niet je eigen voor -en achternaam volledig weergeeft.
- Wees zuinig op je wachtwoorden.
- Zorg dat je je wachtwoorden en inlognamen niet doorgeeft aan anderen of dat ze makkelijk te raden zijn. Zo kunnen anderen niet bij je website of e-mail. Als dit wel gebeurd is, neem dan contact op met de beheerder van de site.
- Gebruik altijd een bijnaam als je chat.
- Als je je vervelend voelt door iets dat je hebt gezien, vertel dat dan aan iemand die je vertrouwt.
- Blijf altijd vriendelijk en eerlijk en scheld niet (terug).
- Verwijder onbekende mensen uit je MSN contactlijst.
- Ga weg uit de chat als er iets vervelends gebeurt.
- Bel of mail niet zomaar met iemand die je van Internet kent, en spreek niets af zonder dat je ouders dat weten.
- Verstuur geen flauwe grappen, dreigmail of haatmail.
- Geef geen persoonlijke informatie aan mensen die je alleen van het chatten kent.
Dus: geef geen e-mailadressen, gewone adressen, namen (ook niet van school), Telefoonnummers, wachtwoorden enz. Let vooral op bij foto's van jezelf: Als je een foto op Internet zet, kan deze gemakkelijk gekopieerd worden en op een andere website geplaatst worden. Zo kan hij jarenlang terug te vinden zijn, ook als jij hem al weggehaald hebt. Foto's kunnen bewerkt worden zonder dat jij dat weet of wilt. Houd daar rekening mee.
- Gebruik geen webcam bij personen die je niet kent of vertrouwt. Jouw beelden kunnen worden opgeslagen en gebruikt worden om ze aan andere personen te laten zien. Ze kunnen ook voor andere doeleinden gebruikt worden dan waarvoor jij ze gemaakt hebt.

Wat te doen tegen digitaal pesten?

- Als het pesten komt van mensen die je niet kent, vat scheldpartijen of beledigingen dan niet persoonlijk op. De anonimiteit van Internet maakt dat mensen makkelijk gaan schelden.
- Negeer de pest- /mails / sms/chat. Reageer niet op haatmailtjes of andere digitale pesterij. Verwijder de mail zonder hem te openen. Onderdruk je nieuwsgierigheid! Negeren is effectief in de beginfase van pesten, dus als de pester nog niet zolang aan het pesten is. Pestkoppen willen vaak aandacht. Als je niet reageert, gaan pesters op zoek naar iemand anders om te pesten. Dat geldt ook voor chatrooms. Als daar vervelende opmerkingen worden gemaakt, stop dan met chatten, verlaat die chatroom.

- **Blokkeer de afzender.**
Krijg je pest e-mails , blokkeer dan de afzender .
- Ongewenste sms'jes sturen, via mail of chatprogramma's opmerkingen verspreiden, het gebruiken van mobiele telefoons of websites met de bedoeling iemand zwart te maken door het verzenden van opmerkingen en /of foto's of filmpjes) geheim) In ernstige gevallen kan een geheim nummer worden aangevraagd.
- **Praat erover.**
Erover praten met je vrienden, je ouders of een leraar die je vertrouwt is belangrijk. Zeker als het pesten al een tijdje duurt en je je er bedreigd door voelt. Liefst met iemand die veel van computers en Internet weet en die niet doorvertelt dat je gepest wordt.
- **Bewaar de bewijzen**
Als er via de sms, chat of mail bedreigingen worden geuit, bewaar deze dan. Hoe vervelend de mailtjes ook zijn, gooi ze niet weg. Maak een printje van de pestmail of sla de berichten op. Het zijn bewijzen die tegen de pester gebruikt kunnen worden. Aan het IP adres van de e-mail kan soms afgeleid worden van welke computer de e-mail verzonden is. Een provider heeft vaak een helpdesk die klachten over nare mail, sms-jes e.d. aan kan nemen. Daar heeft men ook de technische mogelijkheden om na te gaan wie het verstuurt. Bel de helpdesk op.
- In bepaalde gevallen kun je naar de politie om aangifte te doen. Pesten kan zo hardnekkig zijn dat het pesten 'stalken' wordt genoemd. Dit is strafbaar. Ook het verspreiden van informatie die niet waar is (laster) en het verspreiden van informatie die privé is (smaad) is strafbaar. Voor meer informatie over aangifte doen: www.pestenislaf.nl
- Voel je niet schuldig als er iets vervelends gebeurt. Het is niet jouw schuld.

Partijen bij het pestprobleem

Bij pesten zijn meerdere partijen betrokken: de gepeste leerling(en), de pester(s), de zwijgende middengroep, het personeel en de ouders.

Het is noodzakelijk dat alle partijen betrokken worden bij de aanpak van het ongewenste gedrag.

- **De gepeste leerling**
Iedere leerling loopt het risico gepest te worden, maar sommige kinderen lijken daarop een grotere kans te maken dan anderen. Dat kan komen door uiterlijke kenmerken, maar het heeft vaker te maken met gedrag, de wijze waarop gevoelens worden beleefd en de manier waarop die worden geuit. Kinderen die gepest worden hebben vaak andere interesses dan de meeste leeftijdgenoten of ze doen dingen anders. Ze zijn goed in vakgebieden of juist niet. Veel kinderen die gepest worden hebben een beperkte weerbaarheid. Ze zijn niet in staat actie te ondernemen tegen de pestkoppen en stralen dat dan ook uit. Vaak zijn ze angstig en onzeker in een groep en durven ze weinig of niets te zeggen omdat ze bang zijn om uitgelachen te worden. Deze angst en onzekerheid worden verder versterkt door het ondervonden pestgedrag, waardoor het gepeste kind in een vicieuze cirkel komt waar het zonder hulp zeker niet uit komt.
- **De pester**
Pestende leerlingen zijn vaak fysiek en /of verbaal de sterksten.
Meisjes pesten vaker door middel van psychisch geweld zoals buitensluiten en roddelen.
Bij jongens wordt juist vaker fysiek geweld gebruikt.
Pesters kunnen het zich permitteren zich agressief op te stellen en ze reageren dan ook met dreiging van geweld of indirecte inzet van geweld. Ze lijken populair te zijn in een klas, maar dwingen hun populariteit in de groep af door te laten zien hoe sterk ze zijn en wat ze allemaal durven.
Ook pesters hebben op de langere termijn last van hun pestgedrag. Ze hebben vaak moeite om een vriendschap op te bouwen en te onderhouden op andere gronden dan die van macht en het delen in die macht.
- **De zwijgende middengroep**
De meeste leerlingen zijn niet direct betrokken bij pesten in de actieve rol van pester. Sommigen blijven op enige afstand en anderen doen, uit angst of uit berekening, mee. Dit zijn de zogenaamde 'meelopers'. Er zijn ook leerlingen die niet merken dat er gepest wordt. Heel af en toe neemt een leerling, of een klein groepje leerlingen, het voor het

gepeste kind op.

Het specifieke kenmerk van een meeloper is de grote angst om zelf in de slachtofferrol te geraken. Maar het kan ook zijn dat meelopers hopen op de populariteit van de pester mee te liften.

▪ **Medewerkers/docenten**

Pesten is een goed bewaard groepsgeheim: (bijna) iedere leerling weet dat in de groep wordt gepest, toch durft niemand het aan docent of ouder te vertellen. De medewerkers weten dus ook vaak niet dat er in de groep wordt gepest. Zelfs als ze ongewenst gedrag zien, dan wordt dat lang niet altijd als pesten geïnterpreteerd.

▪ **Ouders**

Wanneer kinderen worden gepest, durven ze vaak niet aan hun ouders te vertellen dat hen dit overkomt. Ze kunnen bang zijn dat hun ouders naar school gaan, het aan de mentor vertellen en dat deze het verkeerd aanpakt. Ze schamen zich vaak dat hen dit overkomt. Soms denken ze dat ze het gedrag van de pester zelf hebben uitgelokt en dat ze dus verdienen om gepest te worden.

Afspraken

In de mentorlessen in de onderbouw worden in het eerste kwartaal de volgende, jaarlijks terugkomende, afspraken gemaakt:

- Als geplaagd worden niet meer leuk is, geef je een duidelijk signaal af.
- Als dit signaal gegeven wordt, stopt het plagen.
- Niemand mag een andere leerling pesten.
- Je neemt elkaar zoals je bent, iedereen kan zichzelf zijn
- Niemand wordt buitengesloten.
- Je blijft van elkaar af.
- Je blijft van elkaars spullen af
- Je bedreigt elkaar niet.
- Je luistert naar elkaar.
- Je laat elkaar uitspreken
- Je lost ruzies op door met elkaar te praten
- Je spreekt een pester aan op zijn gedrag en kunt daarbij rekenen op steun van de klas.
- Als je pestgedrag meldt, is dat geen klikken.

In en rond de school, tijdens pauzes en tussenuren worden leerlingen op hun gedrag aangesproken. Ook spreken we ons uit over het gedrag tijdens de reis van en naar school.

Laat je horen

Als je op school gepest wordt, laat dat dan weten aan je mentor of aan iemand anders waar je gemakkelijk mee kunt praten.

Aanpak

Wij nemen de gepeste serieus en bieden een luisterend oor.

Geef de gepeste een duidelijk perspectief dat het probleem serieus aangepakt wordt door duidelijk te maken dat er zo nodig andere instanties binnen (en eventueel buiten) de school er bij betrokken worden (mentor, coördinator, vakdocenten, zorgteam, OOP etc).

De gepeste wordt actief betrokken in het te volgen traject.

Mogelijke stappen

- Een gesprek tussen de pester(s) en de gepeste.
- Een klassengesprek en andere activiteiten organiseren met als doel de veiligheid in de klas weer te herstellen door de zwijgende meerderheid te mobiliseren. Dit moet niet op basis van het individuele geval maar moet een algemeen karakter hebben, zodat de gepeste er niet op aangekeken kan worden.
- Een gesprek met de gepeste en diens ouders.

Aanspreken van de leerling die pest

- In een eerste gesprek wordt de pester geconfronteerd met de beschuldiging van pesten. De situatie wordt in kaart gebracht en hem / haar wordt duidelijk gemaakt dat hij /zij, ondanks de met elkaar gemaakte afspraken, toch geen veiligheid heeft geboden aan klasgenoten. De afspraken worden opnieuw onder de aandacht gebracht en eventueel vastgelegd.
- Afhankelijk van de ernst van het vertoonde gedrag wordt er afgesproken dat het bij een gesprek en excuses tegenover de gepeste blijft, of dat er ook sancties volgen. Bij herhaling zal er altijd gestraft worden. Die straf moet in verhouding zijn tot de ernst van het pesten en wordt op zo kort mogelijke termijn uitgevoerd. De coördinator bepaalt of er gestraft wordt en de strafmaat.
- De pester biedt excuses aan in een gesprek met de gepeste of eventueel in een brief. De situatie wordt vastgelegd in het leerling-dossier en gecommuniceerd naar de ouders in een gesprek of eventueel in een brief.
- In een vervolggesprek wordt vastgesteld of er verbetering in het gedrag is opgetreden.
- Eventueel wordt een aantal nagesprekken gevoerd. De doelen hiervan zijn:
 - Het achterhalen van de mogelijke oorzaak van pesten.
 - Poging tot vergroten van het empathisch vermogen van de pester, door bijvoorbeeld:
 - De leerling opdracht geven een (gedeelte van een) boek over pesten te lezen en, na de opdracht te hebben uitgevoerd, de inhoud van het boek te vertellen;
 - De leerling zich laten aanmelden bij het forum van de website www.pestweb.nl en daar te zien wat kinderen en volwassenen aan elkaar over de gevolgen van pesten te vertellen hebben;
 - Een opstel over pesten en de gevolgen ervan maken.

Als de leerling blijft pesten, dan volgen:

- Zwaardere straffen .
- De ouders worden met hun kind voor een gesprek op school uitgenodigd door de mentor of coördinator. Doel is de ouders inzicht te geven in het gedrag van hun kind en te komen tot een gezamenlijke aanpak door de school en de ouders.
- In overleg kan externe deskundigheid ingeroepen worden om de pester verder te helpen het gedrag te veranderen. De school kan er op staan dat er een sociale vaardigheidstraining gevolgd wordt.
- De coördinator kan de leerling de toegang tot een bepaalde les ontzeggen, of een dag lang schorsen, de leerling kan officieel geschorst worden met een melding aan de inspectie (schorsing langer dan 1 dag) en, als ook dit niet helpt, van school verwijderd worden.

Links

<http://www.pestenislaf.nl/>

http://www.pestten.net/leerlingen/w_s_k_doen.html

<http://www.stichtingveiligonderwijs.nl/themapesten.html>

<http://www.pestweb.nl/aps/pestweb>

<http://www.online.nl/klantenservice/misbruik-melden/>

<http://www.stopdigitaalpesten.nl/?id=4>

<http://pesten.startpagina.nl/>

V. Protocol Thuiszitters

Zie: [www.koersvo.nl/passend_onderwijs/documentatie/protocol thuiszitters 2014-2015](http://www.koersvo.nl/passend_onderwijs/documentatie/protocol_thuiszitters_2014-2015)

VI. Protocol Ziekteverzuim

Zie: [www.rotterdam.nl/clusters/maatschappelijke ontwikkeling/document.nl](http://www.rotterdam.nl/clusters/maatschappelijke_ontwikkeling/document.nl)

VII. OPP

ONTWIKKELINGSPERSPECTIEF SCHOOLJAAR 2014-2015

Overall waar een * staat, kunt u meer uitleg vinden in de bijlage 'informatie bij format ontwikkelingsperspectiefplan Koers VO'

1. Personalia van de leerling			
naam			BSN:
geboortedatum			
klas	mentor		
startdatum op school			

2. Prognose uitstroombestemming of -niveau	
uitstroombestemming/niveau	richting of profielkeuze

3. Afwijken van het standaard onderwijsprogramma *	
NB! alleen als van toepassing	
voor welk leergebied/vak	wat is de afwijking

4. Aanpassingen in de school n.a.v. onderwijsbehoeften*		
(randvoorwaarden; wat moeten we regelen?)		
op het gebied van	beschrijving van de benodigde aanpassing	duur van de aanpassing
groepsmaat/inzet assistent* (benodigde aandacht/tijd)		☐ hele schooljaar ☐ anders, nl. ...
inzet materialen*		☐ hele schooljaar ☐ anders, nl. ...
aanpassingen ruimte*		☐ hele schooljaar ☐ anders, nl. ...
inzet expertise*		☐ hele schooljaar ☐ anders, nl.

		...
samenwerking externe organisaties*		☐ hele schooljaar ☐ anders, nl. ...

5. Aanpassing in de aanpak* (wat gaan we doen?)	
waarom? (welk doel)	
wat?	
door wie?	
wanneer? (welke periode)	
evaluatie op	datum:
verwacht resultaat*	

[dit blok herhalen als er in eenzelfde planperiode aan meerdere doelen wordt gewerkt]

Onderbouwing

A. School van herkomst		
<i>Dit blok alleen bij nieuwe leerling; daarna niet meer aan de orde</i>		
Naam van de school		
Advies onderwijs niveau		
Ondersteuning in de afgelopen 2 jaar	doel van de ondersteuning	
	wat	
	door wie	
	resultaat	
Advies ondersteuning na overstap	<i>Welke ondersteuning verwacht de school van herkomst dat er nodig is op de nieuwe school</i>	
(I)OP meegestuurd	☐ ja ☐ nee	

B. Bevorderende en belemmerende factoren		
Domein	Bevorderende en belemmerende factoren <i>let op: beschrijf alleen opvallende punten en punten die relevant zijn voor de ontwikkeling van deze leerling</i>	Onderwijsbehoefte* <i>Wat heeft de leerling nodig om het verwachte uitstroomniveau te halen?</i>
1. cognitieve en didactische ontwikkeling*	datum:	datum:
2. werkhouding*	datum:	datum:
observatiegegevens <i>Let op: als score negatief aangevinkt, dan toelichten in tekstvak</i>	werkhouding negatief ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ positief concentratie negatief ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ positief doorzettingsvermogen negatief ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ positief huiswerkgedrag negatief ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ positief	
3. gedrag, sociaal emotionele ontwikkeling en zelfredzaamheid*	datum:	datum:

B. Bevorderende en belemmerende factoren		
Domein	Bevorderende en belemmerende factoren <i>let op: beschrijf alleen opvallende punten en punten die relevant zijn voor de ontwikkeling van deze leerling</i>	Onderwijsbehoefte* <i>Wat heeft de leerling nodig om het verwachte uitstroomniveau te halen?</i>
observatiegegevens <i>Let op: als score negatief aangevinkt, dan toelichten in tekstvak</i>	contacten medeleerlingen negatief ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ positief contacten docenten en oop negatief ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ positief zelfstandigheid negatief ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ positief	
4. gezondheid*	datum:	datum:
5. veiligheid en verzuim*	datum:	datum:
6. thuissituatie en vrije tijd*	datum:	datum:

C. Conclusies analyse en onderwijsbehoeften	
samenvattende analyse	<i>Wat heeft de leerling volgens de school nodig om zijn uitstroomniveau/bestemming te behalen?</i>
	☐ Ondersteuning bij leren/vakinhoud ☐ planning- of studievaardigheden ☐ taal ☐ rekenen ☐ anders, nl. ...
	☐ Ondersteuning ivm randvoorwaarden om tot leren te komen (pedagogisch handelen en schoolklimaat) ☐ behoefte aan beperking van prikkels ☐ behoefte aan structuur/voorspelbaarheid ☐ behoefte aan ondersteuning sociale vaardigheden en veilig voelen
	☐ Ondersteuning door voorzieningen of hulpmiddelen* ☐ (zie ook lijst in bijlage)
wat vindt de leerling?	<i>Wat heb jij nodig om je uitstroomniveau te behalen?</i>
wat vinden ouders/verzorgers?	<i>Wat heeft uw kind nodig om zijn of haar uitstroomniveau te behalen?</i>

Evaluatie en ondertekening

6. Evaluatie en motivatie voor vervolg*	
datum:	
Conclusie	
☐ handhaven uitstroomniveau/bestemming	☐ bijstellen uitstroomniveau/ bestemming
☐ handhaven doel	☐ ander doel
☐ voortzetten aanpak	☐ bijstellen aanpak

7. Ondertekening		
overeenstemming m.b.t. de doelen en kennisgeving m.b.t. de uitstroom		
Door de leerling	Door de wettelijke vertegenwoordigers	Door de school
Mijn uitstroombestemming is mij bekend. Het doel van de ondersteuning is met mij besproken.	De uitstroombestemming is mij bekend. Er is overeenstemming over de doelen waarop de ondersteuning gericht is.	De uitstroombestemming is besproken. Er is overeenstemming over de doelen waarop de ondersteuning gericht is.
Datum: Naam:	Datum: Naam:	Datum: Naam: Functie:
Handtekening	Handtekening	Handtekening